

Резюме аналітичного звіту

«ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСАХ. ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ»

Звіт виконано (квітень – червень, 2014) **Л.Д. Проценком**, директором *Благодійної організації Інтерекоцентр (м. Київ)*, **О. Кагалом**, завідувачим відділом охорони природних екосистем *Інституту екології Карпат НАН України (м. Львів)* та **Г. Бондаруком**, провідним науковим співробітником *Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького (м. Харків)* у рамках функціонування регіональної програми «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства-2» (ENPI East FLEG II), яка впроваджується в Україні WWF у партнерстві з МСОП та під керівництвом Світового банку і фінансується Європейським Союзом.

Актуальність

Про важливість збереження біорізноманіття свідчить укладення низки міжнародних конвенцій, зокрема «Конвенції про біологічне різноманіття», «Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі». Вони ж стосуються й охорони біорізноманіття в лісах. Зокрема, «Конвенція про біологічне різноманіття» має спеціальну «Розширену програму робіт щодо біорізноманіття в лісах». Про значимість охорони біорізноманіття в лісах свідчить і робота «Форуму ООН щодо лісів», нова лісова стратегія Європейського Союзу та багато інших рішень і документів міжнародних органів. Головною метою тут є не стільки добуток лісових ресурсів, а, насамперед, забезпечення здоров'я лісів, де невід'ємною складовою частиною є збереження біорізноманіття заради виконання всіх функцій лісу. Таким чином, зазначається, що запорукою збереження біорізноманіття в лісах повинно виступати ведення лісового господарства на принципах сталого розвитку.

З огляду на вказане, «Стратегія ЄС щодо біорізноманіття до 2020 року» передбачає, що плани управління лісами або еквівалентні документи мають бути підготовані згідно з практикою сталого лісокористування (Sustainable Forest Management) для всіх лісів, що перебувають у державній власності. «Нова лісова стратегія ЄС: для лісів і лісового сектору» (2013) поставила мету «забезпечити і довести, що всі ліси в ЄС управляються відповідно до принципів сталого лісового управління», а Єврокомісія взяла зобов'язання контролювати прогрес в державах-членах щодо впровадження планів управління лісами та інтеграції питань біорізноманіття в них. Висновок для України, хоча вона ще не є членом ЄС, полягає в необхідності розробки «Проектів організації та розвитку лісового господарства» на засадах сталого розвитку, які включають питання збереження біорізноманіття та інших відповідних документів.

Актуальним є і виконання роботи щодо апроксимації українського законодавства до Директиви Європейського союзу 79/409/ЕЕС про охорону природних видів птахів (Директива про птахів) та Директиви ЄС 92/43/ЕЕС про збереження природних типів оселищ та видів природної фауни і флори в Україні (Оселищна директива), бо згідно з «Угодою про асоціацію між Україною та ЄС» така апроксимація має бути проведена впродовж двох років.

Мета

Оцінити стан збереження біорізноманіття в лісах України та його відповідність міжнародним зобов'язанням України, включаючи питання гармонізації законодавства України та Європейського Союзу щодо природоохоронних територій.

Результати дослідження

Під час виконання дослідження спеціалістами проаналізовано 31 міжнародний документ, з них 14 Конвенцій, і 59 законів та інших нормативно-правових актів (НПА) України, які мають відношення до збереження біорізноманіття в лісах. Міжнародні документи розглядалися з метою визначення політики, тенденцій, методів і заходів збереження біорізноманіття в лісах, а НПА України – з метою визначення відповідності міжнародному рівню та практичному стану збереження біорізноманіття в

лісах, а також щодо гармонізації законодавства України та Європейського Союзу щодо природоохоронних територій.

У представленій роботі наведені результати аналізу нормативно-законодавчих актів України на предмет їх відповідності загальноєвропейським практичним рекомендаціям із сталого ведення лісового господарства. Зазначено, що переважна більшість вимог щодо збереження біорізноманіття під час ведення лісового господарства враховані в лісовому законодавстві. Тим не менше, серед іншого:

- не проведена інвентаризація та картування рідкісних лісових екосистем, що містять ендемічні види та оселища для видів, які зникають;
- актуальним залишається питання актуалізації та верифікації даних державних кадастрів тваринного та рослинного світу з метою їх використання для визначення рідкісних видів;
- не враховано деякі принципи і критерії Лісової опікунської ради (FSC), які покликані дбати про збереження біорізноманіття в лісах;
- «Положення про Державне агентство лісових ресурсів України» від 13.04.2011 №458/2011 не містить такого терміну як «біорізноманіття»;
- не згадується про біорізноманіття і в «Положенні про державну лісову охорону», яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976;
- «застосування екологічно орієнтованих способів відтворення лісів та використання лісових ресурсів», вказаних в пункті 4) ст.85 Лісового Кодексу України нормативно не врегульовано;
- не відображені заходи щодо збереження біорізноманіття у «Проекті організації та розвитку лісового господарства», який є головним документом та згідно якого виконують усі заходи в лісах, включаючи всі види рубань;
- «Інструкція з впорядкування лісового фонду України», розроблена ВО «УКРДЕРЖЛІСПРОЕКТ», передбачає охорону біорізноманіття лише на об'єктах ПЗФ. Виявлені аналогічні недоліки і в «Інструкції щодо розробки проектів організації території національних природних парків, біосферних та природних заповідників» та в низці інших НПА.

Загалом, не існує ні одного нормативного документа в Україні, яким регулюється збереження біорізноманіття в лісах як в межах об'єктів ПЗФ, так і поза їх межами.

У такому разі ігноруються частково статті 46 і 85 Лісового кодексу України, Червона і Зелена книги України, а також міжнародні зобов'язання України, що опираються на міжнародні конвенції та угоди, зокрема, Бернську, Бонську, Конвенцію про біологічне різноманіття та інші.

Тому у звіті подано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів України, а саме «Положення про Державне агентство лісових ресурсів України», «Положення про державну лісову охорону», «Положення про проекти організації території ПЗ, БЗ, НПП і РЛП», Постанови КМУ «Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок», «Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат», «Правил рубок головного користування в лісах України» та «Правил поліпшення якісного складу лісів» та ін.

Також у звіті детально представлено інформацію про гармонізацію природоохоронного законодавства України, а саме Закону України «Про Червону книгу України» та інших із відповідними директивами ЄС.

Пропозиції щодо впровадження змін до законодавчої бази в Україні

Лісовий Кодекс України в основному відображає світові підходи і методи збереження біорізноманіття в лісах, але в політичному і в змістовному плані потребує зміни пріоритетів з добування деревини та полювання на надання якісних і ефективних екологічних послуг для всього населення. Однак, нормативно-правова база для збереження біорізноманіття в лісах потребує доопрацювання, а низка законів і НПА України – внесення змін для гармонізації з природоохоронними директивами Європейського Союзу.

Оскільки внесення змін потребують низку документів, то доцільно встановити етапи цієї роботи.

1. Насамперед необхідно внести зміни до:
 - Положення про Державне агентство лісових ресурсів України (Указ Президента України);
 - Положення про державну лісову охорону (Постанова КМУ);
 - Інструкції із впорядкування лісового фонду України (Наказ Держлісагентства);

- Положень про Проекти організації території національних природних парків, природних заповідників, біосферних заповідників та регіональних ландшафтних парків (наказ Мінприроди);
- «Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливих захисних лісових ділянок» (Постанова КМУ);
- «Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат», «Правил рубок головного користування в лісах України» і «Правил поліпшення якісного складу лісів».

2. Необхідно розробити Інструкцію щодо охорони біорізноманіття в лісах, яка має передбачати заходи охорони біорізноманіття в лісах окремо як в межах, так і поза межами об'єктів природно-заповідного фонду.

На другому етапі необхідно провести додаткові дослідження щодо визначення мети і ролі лісів в Україні з врахуванням екологічних послуг, які вони надають державі та населенню, та внести відповідні зміни до Лісового Кодексу України.

Для поліпшення охорони водних та пов'язаних з водою тварин, а також, певною мірою, водних живих організмів доцільно передати під охорону Державної лісової охорони водні об'єкти, які розташовані в межах лісового фонду. Комплексна охорона лісів та розташованих у них водних об'єктів є складовою частиною для забезпечення екосистемного підходу в управлінні та охороні природи.

Детальніший аналіз стану, першопочаткові пропозиції щодо покращення національного законодавства у галузі збереження біорізноманіття та щодо гармонізації законодавства України із законодавством ЄС представлені у заключному звіті на сайті програми ENPI East FLEG II (<http://www.fleg.org.ua/category/docs>).